

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

Данные представлены из социологического исследования, проведенного Научно-исследовательским центром «Молодежь» в 2022 году.

Исходя из данных, представленных в Диаграмме №4, можно выстроить приоритеты мер мотивации для школьников и студентов вуза, применяя которые возможно увеличить долю молодежи, которая будет заинтересована в реализации научно-исследовательской деятельности.

По мнению экспертов, доступность высшего образования в Казахстане с каждым годом расширяется. Например, в настоящее время абитуриенты имеют возможность повторно пересдать Единое национальное тестирование. Реализуется проект «Бесплатное профессионально-техническое образование для всех», который предлагает получение первой рабочей профессии бесплатно. Однако, как отметили эксперты, постоянное внесение изменений в образовательную политику и организацию учебного процесса без системы мониторинга и оценки воздействия предпринимаемых мер снижает эффективность и качество системы образования.

По данным экспертного опроса, одной из проблем системы высшего образования является ее оторванность от динамично изменяющихся требований рынка труда. Большинство молодежи, после получения высшего образования, сталкивается с проблемами при трудоустройстве. Зачастую выпускникам вузов не хватает знаний и навыков в изучаемой сфере. Квалификация выпускников вузов часто не соответствует той, которую выпускники получают в высших учебных заведениях.

Кроме того, массовость высшего образования рассматривается рядом экспертов как негативный фактор. С одной стороны, стремление населения к получению высшего образования свидетельствует о его возрастающей ценности. С другой, массовый характер вузовской подготовки существенно снижает ее качество.

Эксперты также отметили низкий уровень осведомленности молодежи о возможностях, которое предлагает государство для повышения уровня образования и адаптации на рынке труда.

Учитывая, что высшее образование не всегда может оперативно реагировать на вызовы, диктуемые рынком труда, эксперты упомянули необходимость обеспечения академической свободы учебных заведений и снижения вмешательства государства в их деятельность. Независимость вузов является гарантом его успешного функционирования и конкурентоспособности. При условии реального самоуправления высшей школы и гарантии академической свободы может быть обеспечена эффективность высшего образования Казахстана.

В целом, результаты опроса могут быть полезны исследователям, представителям государственных органов и неправительственных организаций, а также лицам, занимающимся изучением казахстанской молодежи.

Список использованных источников

1. Молодежь Казахстана // Социологическое исследование. Астана. 2022. С. 151-161.

УДК 001 (063)

**АҚШ-ТЫҢ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ БАСТАМАЛАРЫ:
ТРЕНДТЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР**

Конуратова Айнур Сансызбаевна

konuratovaa@mail.ru

Докторант кафедры регионоведения, факультет международных отношений, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Андатпа. 1991 жылдың желтоқсанында тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстан жаһандану үдерістерінің әсерін сезінді. Осы кезеңде әлемдік қоғамдастыққа интеграция үрдісі мемлекеттер арасында барған сайын арта бастады. Қазақстан үшін халықаралық деңгейде шикізаттық емес, шикізат ретінде емес, тең қатысушы ретінде әрекет ету қажеттілігі маңызды рөл атқарды. «Тек ресурстарды жеткізуші мемлекетке» айналып кетпес үшін, Қазақстан Республикасы, ең алдымен Америка Құрама Штаттарымен бірге, әлемдік көшбасшылармен бірлесіп, мемлекеттік басқару мен білім беру саласындағы алдыңғы қатарлы тәжірибеге ие болу керек еді.

Кілтті сөздер: жоғары білім, білім беру үрдістері, ынтымақтастық, ғылым, зерттеу
АҚШ-Қазақстан гуманитарлық және ғылыми-білім беру саласындағы ынтымақтастықты дамытудың растауы АҚШ-тың Әлемдік Әдістемелік Шіркеу әкімшілігі ұйымдастырған Қазақстан-АҚШ Халықаралық Гуманитарлық Қоры (1994 жылы) сияқты бірқатар оқу орындары мен қорларды ашу болды [1].

Семей өңірінде жұмыс істейтін осы қордың аясында радиациялық медицина саласында ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізілуде, сондай-ақ шетелдік тәжірибені енгізу және оқыту. Сол кезеңде ШҚО-дағы белсенді студенттермен алмасу басталды, ол жақында қазақстандық-американдық еркін университет (ҚАЕУ) құрылды. Бұл қадам екі елдің ынтымақтастығы үшін көп нәрсені білдірді, себебі қазіргі уақытта Қазақстанда белгілі бір мемлекеттің - Құрама Штаттармен қарым-қатынасты нығайтуға бағытталған жеке білім беру құрылымы пайда болды [2].

Қазақ-Американдық Еркін Университет елімізде басқару, құқық, ақпараттық жүйелер және шет тілдерінде магистрлер мен докторанттарға арналған бакалаврлар мен магистрлерді оқыту және оқытудың американдық бағдарламасы толығымен іске асырыла бастады. Университет американдық мәдени алмасу қауымдастығының эксклюзивті өкілі болып табылады, ол американдық университеттерде ағылшын тілін қарқынды меңгеруде, жетекші компанияларда тағылымдамадан және тәжірибеден өтуді ұйымдастырады. 600-ден астам студенттер, магистранттар мен докторанттар Америка Құрама Штаттарыдағы халықаралық бағдарламалар мен тәжірибе бағдарламаларына қатысып, 200-ден аса жетекші компанияларда, банктерде және АҚШ-тағы алмасуларда (Intel, Nike, Lexus және т.б.) кәсіби тәжірибеден өтті. Қазіргі уақытта университетте американдық АҚШ-тың жетекші американдық университеттері: NorthWestNazar University, Concordia University, Warner Тынық мұхит колледжі, Солтүстік-Батыс университеті, Аризона штатының университеті АҚШ-тағы Қазақстандағы және Қазақстандағы АҚШ елшіліктерімен тығыз байланыста болды және тіпті АҚШ-та 2 кеңсе ашты (Орегон және Калифорния штаттарында).

Қазақстан АҚШ-пен тиімді екі жақты ынтымақтастықты қалыптастыру мен жүзеге асыру үшін маңызды қадамдарға бел буды. 90-шы жылдардан бастап осы уақытқа дейін Қазақстанның АҚШ-тағы елшілігі Ұлы қазақ жазушысы Абайдың мерейтойын жиі атап өтеді [3].

Қазақстан Құрама Штаттар Қазақстанның білім беру саласындағы маңызды серіктесі болды және қалады, өйткені Қазақстан нарықтық экономиканың жолын таңдағаннан кейін,

ел экономикасының барлық салаларында - индустриалды-гуманитарлық саладағы мамандарға деген қажеттілік үнемі өсуде. Американдық университеттер білім деңгейі өте жоғары деп танылған көшбасшылар болып табылады. Логикалық нәтиже ретінде Қазақстан АҚШ-тың жоғары оқу орындарында оқитын студенттер саны бойынша Орта Азия елдерінің ішінде көшбасшы болып қалады. Көптеген азаматтар «Болашақ» бағдарламасы аясында мемлекет есебінен білім алып жатыр. Бұл туралы Қазақстандағы Вашингтондағы Елшіліктің баспасөз хатшысы Усенов Жанболат Қазақстанның ұлттық мүдделерінің тұрғысынан алғанда, Америкадағы қазақстандық азаматтар үшін зияткерлік білім беру ортасын қамтамасыз ету тұтастай алғанда елдің өсуіне септігін тигізеді, өйткені мемлекеттік қызметтің әр түрлі салаларына шетел тәжірибесін енгізу жүзеге асырылуда [4].

Білім беру жүйесінің Батыс үлгісімен тығыз ықпалдасудың логикалық нәтижесі Қазақстандағы оқу орындарына шетелдік үлгідегі оқыту пәнін енгізу болды. Жаңа қозғалыстың «пионерлері» Алматыдағы КИМЭП Университеті, Өскемендегі Қазақстан-Америка еркін университеті болды, онда АҚШ жоғары оқу орындарымен ұқсас сабақтар өткізілді. Сабақтар барысында, мысалы, Қазақ-Американдық еркін университеті, ең алдымен батыс үлгісіндегі білім берудің қоғамдық мәртебесін көтеруге бағытталған, ұлттық дәстүрлер мен қазіргі заманғы тәжірибеге негізделген ғылыми және өнеркәсіптік зерттеулердің мазмұнын және құрылымын жаңарту, көп өлшемділікті қамтамасыз ету және зерттеу және өндірістік процестерді интеграциялауға мақсатталған [5].

Сонымен қатар, Американдық Бейбітшілік Корпусының қамқорлығымен білім беру бағдарламаларының қызметі туралы айтуға болады. 1993 жылдан бері Бейбітшілік корпусы мамандары Алматы, Шымкент, Қостанай, Көкшетау және Талдықорған қалаларында орта мектептер мен жоғары оқу орындарында ағылшын тілін оқыту бойынша белсенді жұмыстарын бастады. Келесі жылы Қазақстан Бейбітшілік Корпусының 100-ден астам еріктісі болды [6].

Қазақстандық ғылымның дамуындағы маңызды фактор - қазақстандық зерттеулердің әлемдік қоғамдастыққа кіруі. Бұл ағылшын тілінін дамуына айтарлықтай ықпал етеді. Әлемнің түкпір-түкпіріндегі ғылыми материалдардың 90% -ы ағылшын тілінде жарияланады, олардың 24% -ы қоғамдық игілікпен оқи алады. Ғылымның тиімділігі ағылшын тіліндегі білім саласының өкілдерінің біліктілік деңгейіне тікелей байланысты. Мемлекет басшысы Қазақстан ғалымдары қолданбалы ғылыми зерттеулерді ағылшын тіліне кезең-кезеңмен көшіруді тапсырды. Осыған байланысты мемлекет оқу бағдарламаларын, соның ішінде әлемдегі жетекші ақпараттық жүйелер ClarivateAnalytics, Elsevier, Springer негізіндегі отандық ғалымдардың ағылшын тіліндегі басылымдарында жариялау қызметін арттыруға бағытталған [7].

Ағылшын тіліндегі қазақстандық журналдар немесе ағылшын тіліндегі журналдардың толық мәтінді нұсқалары оқырмандар арасында кеңінен таралған. Бұл, жалпы алғанда, журналдардың сұранысын және ғылыми беделін едәуір арттырады. Осы мақсатқа қол жеткізуді әлемнің ірі қалаларында, оның ішінде Қазақстан Республикасының 11 қаласында жұмыс істейтін американдық бұрыштар көтермелейді. Американдық бұрыштар шағын кітапханалар болып табылады. Олар американдық үлгі бойынша әдеттегідей ұйымдастырылып, жергілікті серіктес ұйымдармен жұмыс істейді. Американдық бұрыштар жергілікті ұйымдармен шынайы серіктестікті сипаттайды, себебі олардың қызметкерлері қабылдаушы ұйымның қызметкерлері. Американдық бұрыштарға және олардың ақпараттық қорларының жинақтарына еркін қол жеткізу Қазақстанның барлық азаматтарына ашық.

Әр орталық ағылшын тіліндегі американдық фантастикалық жинақтар мен американдық үкіметтің, олардың тарихы мен мәдениетіне қатысты анықтамалық жинақтармен жабдықталған. Бұрыштар Америка Құрама Штаттары туралы интернетте бақыланатын қолжетімділік туралы ақпарат береді, американдық кинофильмдер мен деректі фильмдердің аудио материалдары мен бейне жазбалары бар.

Американдық бұрыштар студенттерге, оқытушыларға және Бейбітшілік Корпусының волонтерлеріне арналған кеңейтілген оқу-әдістемелік материалдар жинаумен ағылшын тілін үйретуді қолдайды. Американдық бұрыштар әртүрлі тақырыптар бойынша дәрістер оқып, сабақтар өткізеді, клубтық пікірталастар және басқа да іс-шаралар өткізетін Құрама Штаттардан дәріс береді.

Қазақстандағы АҚШ-тың басқа да Орталық Азия елдерімен бірге білім беру бағдарламалары 1992 жылы іске асырыла бастады. Бірінші осындай бағдарлама сенатор Билл Брэдлидің бастамасымен басталған FLEX орта мектебінің оқушылары үшін коммерциялық емес бағдарлама болды. Бағдарлама 1992 жылы АҚШ Конгресі тарапынан мақұлданды және екі мәдениет пен елдер арасындағы өзара түсіністікке қол жеткізу құралы ретінде орнықты. Бағдарлама Құрама Штаттардың үкіметі АҚШ Мемлекеттік департаменті арқылы толығымен қаржыландырылды.

Құрама Штаттар Қазақстанның білім беру саласындағы басты серіктесі болып қала бермек және Қазақстан нарық экономикасының жолын таңдағаннан кейін, экономиканың барлық салаларында мамандарға гуманитарлық салаға дейін үнемі қажеттілік тудырды. Американдық университеттер білім деңгейі өте күмәнсіз деп танылған көшбасшылар болып табылады. Логикалық нәтиже ретінде Қазақстан АҚШ-тың жоғары оқу орындарында оқитын студенттер саны бойынша Орта Азия елдерінің ішінде көшбасшы болып қалады. Көптеген азаматтар «Болашақ» бағдарламасы аясында мемлекет есебінен білім алып жатыр. Бұл туралы Қазақстандағы Вашингтондағы Елшіліктің баспасөз хатшысы Усенов Жанболат Қазақстанның ұлттық мүдделерінің тұрғысынан алғанда, Америкадағы қазақстандық азаматтар үшін зияткерлік білім беру ортасын қамтамасыз ету тұтастай алғанда елдің өсуіне септігін тигізеді, өйткені мемлекеттік қызметтің әр түрлі салаларына шетел тәжірибесін енгізу жүзеге асырылуда деп пайымдайды.

Студенттер мен оқытушылардың біліктілігін арттыру және екі жақты алмасу гуманитарлық салада АҚШ-Қазақстан ынтымақтастығының ең лайықты және ықтимал бөлігі болып табылады. Дегенмен білімді дамыту тәжірибені практикада жүзеге асыру мүмкін болмаса, мағынасыз болуы мүмкін. Қазақстандық ғалымдардың ғылыми-техникалық әлеуетін іске асыру үшін ортаны құру міндеттеріне жауап беру ғылыми-техникалық салада дамыды, бұл тек арнаулы зертханалық аспаптар мен жабдықтарды сатып алуға ғана емес, сондай-ақ археология және этнография сияқты гуманитарлық ғылымдар саласындағы ынтымақтастыққа қатысты болды. Мысалы, Калифорния университеті, Сорос қоры және ЮСАИД бағдарламалары көп жақты зерттеулерді белсенді қолдады және ауыл шаруашылығын жаңғырту саласында ғылыми-зерттеу бағдарламаларын бірлесіп жүзеге асыру үшін ақшалай және материалдық ресурстарды қамтамасыз етті. Бұған қоса, USAID қызметкерлері «Chevron» және «Бейкер Хьюз» корпорациялары бірлесіп Қазақстандағы «Бизнеспен танысу» атты бизнес-жобаларды дамытудың шағын жобасын іске қосты. Нәтижесінде, Қазақстанның бірқатар қалаларында 300-ден астам оқытушы «Танысу және бизнес» курсының студенттеріне айналды.

Бұдан басқа, американдық американдық ғылыми ынтымақтастық жылдарында бірнеше американдық ғылыми ұйымдармен келісімдер жасалды, олар қазақстандық ғалымдарды ғылыми тағылымдамаға қатысуға белсенді шақырады.

Жетекші әлемдік университеттермен және ғылыми орталықтармен тығыз ынтымақтастық 1990-шы жылдарда экономикадағы дағдарыс құбылыстары жағдайында тіпті білім деңгейін көтеру үшін негіз қалады. Бүгінгі таңда қазақстандық жастардың тән ерекшелігі - жалпы білімнің жоғары деңгейі, ғылыми әлеуеттің болуы, сондай-ақ шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру үшін білікті мамандардың қалауы.

FLEX АҚШ Мемлекеттік департаменті арқылы АҚШ үкіметі қаржыландырғаны ерекше атап көрсетіледі. Осы бағдарламаның барлық қатысушылары американдық отбасыларда тұрады және американдық жоғары оқу орындарында бір оқу жылында оқиды. Бұл бағдарлама мектеп оқушыларына американдық мәдениет туралы көбірек білуге және олардың мәдениеті туралы көбірек білуге мүмкіндік береді. Бағдарламаның финалистері үш кезеңнен тұратын «ашық конкурс» жүйесі арқылы таңдалады. Тестілеудің бірінші және екінші кезеңдері көптеген облыс орталықтарында қыркүйек айынан қазан айына дейін жүргізіледі. Бірінші іріктеу туры он бес минуттық ағылшын тілі тесті, екінші тур - ағылшын тіліндегі екі сағаттық сынақ және эссе, үшінші раунд ағылшын тілінде сұхбаттасу және сауалнаманы толтыру.

FLEX бағдарламасын жүзеге асыру кезеңінде Қазақстаннан келген студенттерге 2000-нан астам гранттар бөлінді.

Фулбрайт бағдарламасы (Fulbright)

Бағдарламаның мақсаты - адамдармен, біліммен және дағдымен алмасу арқылы Америка Құрама Штаттары мен басқа елдердің халықтарының арасындағы мәдениетаралық қарым-қатынастарды, мәдени дипломатия мен мәдениетаралық құзыреттілікті жақсарту. Бұл әлемдегі беделді және бәсекеге қабілетті стипендиялық бағдарламалардың бірі. Бұл бағдарлама арқылы студенттер, ғалымдар, педагогтар, мамандар, ғалымдар мен суретшілерді қоса алғанда, конкурстық негізде іріктелінген американдық азаматтар шетелде оқуға, зерттеу жүргізуге, оқытуға немесе сатуға гранттар немесе гранттар алады; және басқа мемлекеттердің азаматтары Америка Құрама Штаттарында да солай жасауға құқылы. Бағдарламаны 1946 жылы американдық сенатор Дж. Уильям Фулбрайт құрды және әлемдегі ең танымал және беделді стипендияның бірі болып саналады, ол жыл сайын 8000 грант ұсынады.

UGRAD бағдарламасы

UGRAD студенттік алмасуды көздейді, онда студенттер бір академиялық семестрге АҚШ институттарында білім алмай-ақ оқуға қабылданады. Бұл бағдарлама АҚШ Мемлекеттік Департаментінің Білім және Мәдениет Бюросының жетекшілігімен жүзеге асырылады, ол Американдық INRHX Халықаралық зерттеулер мен алмасулар кеңесі басқарады.

Жаһандық студенттік алмасу бағдарламасы (Global UGRAD) Америка Құрама Штаттарында болашақ көшбасшыларды американдық білім беру жүйесін дамытуға, мәдениетін бөлісуге және Америка Құрама Штаттарының мәдениеті мен құндылықтарын зерттеуге әкеледі.

Global UGRAD-ті World Learning басқармасы АҚШ Мемлекеттік департаментінің Білім және мәдениет жөніндегі бюросының атынан басқарады. Қаржыландыру АҚШ Мемлекеттік департаментінің АҚШ үкіметінің қаржылық қолдауымен қамтамасыз етіледі және World Learning басқарады [10].

Университет бітірушілері үшін Эдмунд Маски стипендиясы бағдарлама шеңберінде төленеді.

Университет түлектеріне арналған Эдмунд Маски стипендиясы бағдарламасы АҚШ Мемлекеттік департаментінің мәдениет және білім беру бюросы тарапынан жүргізіледі. Бағдарлама қарқынды академиялық және кәсіптік оқыту арқылы Еуразия елдерінде демократияландыруға және нарықтық экономикаға көшуге көмектесуге арналған.

Бағдарлама қатысушылары магистратураны, АҚШ университетінің сертификатын немесе келесі пәндер бойынша бір немесе екі академиялық жыл бойы білім беру бағдарламаларына қатысады [11].

Өтініш берушілер өтінімді қабылдаудың соңғы мерзімі аяқталғанға дейін толтырылған сауалнаманы және қажетті құжаттардың толық жиынтығын тапсыруы тиіс [12].

Осылайша, АҚШ білім беру саласындағы Қазақстанның негізгі әріптестерінің бірі болып табылады. Бұл екі мемлекеттің өзара қызығушылығына, американдық университеттерде білім алатын азаматтардың жоғары бәсекеге қабілеттілігіне ықпал етеді, олардың көпшілігі әлемдегі үздік университеттердің қатарында. Қазақстан да, Құрама Штаттар да білім беру саласындағы екі жақты қарым-қатынастарды одан әрі тереңдетуге және дамытуға мүдделі, бұл көптеген білім алмасу бағдарламалары, соның ішінде FLEX, Fulbright, UGRAD сияқты дәлелдейді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1 Уткин А.И. О роли США в Центральной Азии // США. Экономика. Политика. Культура. 2004. №2. -С.81

2 Братерский П.В. Политика США в Средней Азии: итоги десятилетия //США - Канада . Экономика. Политика. Культура. 2002. №9. -С.55-56

3 Luong P.J., ШіепіЪаІ Е. New Friends, New Fears in Central Asia // Foreign Affairs. 2002. Volume 81. №2. -р.61

4 Кременюк В.А. Внешняя политика США на рубеже веков // США. Экономика. Политика. Культура. 2000. №5. -С.3-4

5 Davis, Jacquelyn & Sweeny, Michael, Central Asia in U.S. Strategy and operational Planning Where Do We Go From Here? P. 26-27.

УДК 343.57:341.225

НЕЗАКОННЫЙ ОБОРОТ НАРКОТИКОВ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Кудайбергенов Д.

kudaybergenov_daniyar@bk.ru

Студент 2 курса факультета международных отношений им. Л.Н. Гумилева
специальность «Регионоведение», Астана, Казахстан

Научный руководитель – Жолдасбекова А.

Проблема распространения и транзита наркотиков в Центральной Азии стала актуальной сравнительно недавно, всего в 90-х годах XX века, но за столь короткий срок успела превратиться в реальную угрозу безопасности всего региона.